

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

TÜRK DİLİ - 2

16. HAFTA

KOMPOZİSYON BİLGİLERİ -2

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

KOMPOZİSYONDA GİRİŞ GELİŞME SONUÇ

Bir yazının; *giriş*, *gelişme* ve *sonuç* olmak üzere üç ana bölümü vardır. Yazının bütün bölümleri önemlidir. İyi bir başlangıç, okuyanların dikkatini çekerek, yazıyı takip etme isteği uyandırır; bu yüzden giriş bölümü önemlidir. Yazıya doğrudan doğruya, konunun tanıtımı, tarifi ya da tasvir, hikâye yahut fıkra ile başlanabilir. Dikkat çekmek ve ilgi uyandırmak için veciz bir sözle başlamak da mümkündür. Doğrudan okuyucuya seslenebilmek için soru ile yazıya girilebilir. Bir terimin açıklanması, araştırma yazıları ve konunun genişçe işlendiği yazılarda, düşüncelerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için, bir önsöze ihtiyaç vardır. Gelişme bölümü yazının gövdesini oluşturur; büyüyen, genişleyen kısımdır. Yardımcı fikirler burada açılarak işlenir; örnekler, atasözü, vecize ve başkalarının görüşleri yardımıyla ana fikir genişletilir.

Sonuç bölümde, konuyla ilgili olarak söylenmesi gerekenler tamamlanmalıdır. Kısa yazılarda, işlenen fikri içine alan kısa bir cümle sonuç yerine geçebilir. Uzun yazılarda ise yazının başından beri üzerinde durulan fikirler, son paragrafta özetlenir.

PARAGRAF TÜRLERİ

Kompozisyonun yukarıda kısaca anlattığımız her bölümü paragraf halinde yazılır. Bu anlamda paragraf türlerini bilmek oldukça önemlidir. Şimdi aşağıya değişik paragraf türlerini örnekleri ile birlikte alıyoruz:

1. Olay Paragrafı

Yazıda geçen olay veya olayların anlatıldığı paragraflardır.

"Bir dört yol ağzında -gelip geçenler azalmıştı- bir ses durdurdu onu bu defa. Cılız, korkak, küçük bir ses. Ama cıllığına, korkaklığına ve küçüklüğüne rağmen gizli bir umutla yığitti. Adam elinde olmadan döndü. Gözleri çarpıntılı bir sevinişle sesin geldiği yeri aradı. Tam köşede, sesi gibi cılız bir çiçekçi büzülmüştü: Menevşeler!... Mor menevşeler!... Üç demet kaldı... üç..." (*M.Necati Sepetçioğlu*)

2. Düşünce Paragrafı

Bir fikrin çeşitli yönlerinin tartışılarak anlatıldığı paragraftır.

"Dalmışım... Bir an içimden, "Ne olurdu bu sefil, haris, şerefsiz yeşilbaş ördekler olmasa da bu âlem, kuğuların beyaz, dik ve şerefli başlarıyla süslense dedim.

Ama o zaman şerefın değeri neyle ölçülecek? Hakkın yarattığı her şey yerinde güzeldir." (*Kuğular, Ali Nihad TARLAN*)

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

3. Tahlil Paragrafı

Bir yazıda anlatılan kişinin ruh halini anlatılan yerin özelliklerini veya bir olayın ayrıntılarının irdelendiği paragraflardır.

“Adam, yolun öte yanına geçmişti. Dönüp bakmadı bile. İçinde, tüm damarlarına yayılan hoş bir sıcaklık buğulanıyordu. Yüreği eski yerinde ve o hoş sıcaklık içinde alabildiğine genişlemişti. Menevşeler, iki avucundaydı. Yüreğinin üstüne doğru götürdü. Bir bu menevşeler vardı yeryüzünde şimdi; uzaklarda kalan bir kadın gibi bakan ve gülümseyen bu menevşeler; bir de kendisi. Başka hiç bir şey yoktu. Zaman silinmişti.” (*Menevşeler Ölmemeli*, M.Necati Sepetçioğlu)

KOMPOZİSYONDA YAZIYA BAŞLAMA ŞEKİLLERİ

Tanımla veya Açıklama ile Yazıya Başlama:

“Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimâi bir müessesedir.” (*Türk Dil Bilgisi*, Muharrem Ergin, İst., 1962, s.3).

Tarihi Olayla Yazıya Başlama:

“Karamanoğlu Mehmet Bey’in Konya’yı zapt ederek (1277-675) vermiş olduğu “*Şimden girü hiç kimesne kapuda ve divanda ve mecalis ve seyranda Türk dilinden gayrı dil söylemeye.*” şeklindeki buyruğu, bu dil mücadelesinin bütün Anadolu’yu temsil eden sembolik bir ifadesidir.”

Bir Tasvirle Yazıya Başlama:

“Hafif sisli bir gün, ılık bir sonbahar günü... Paris’te Monsuri parkındayım. Ortasında sun’i gölü ve bir kaç yerinde küçük çağlayanları olan bu park: zevkin, sanatın ve bilhassa bakımın bir abidesi... Yer yer pembe, mavi, sarı çiçekleri; suyun üzerine eğilmiş zarif ağaçları, salkım söğütleri; burasını bir cennet bahçesi haline getirmiş. Etraf yüksek ağaçlarla o kadar itinalı sarılmış ki civardaki binalar kat’iyyen görünmüyor. (*Kuşular*, Ali Nihad Tarlan)

Atasözü, Vecize ve Deyimle Yazıya Başlama:

Atasözü: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbimesel.

Özdeyiş(vecize): Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan, genellikle kim tarafından söylendiği bilinen özlü söz, vecize, kelimakibar, aforizm.

Deyim: Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir.

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

“Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür.”; “Millî kültürün her çığırda açılarak yükselmesini Türkiye Cumhuriyeti'nin temel direği olarak kabul ediyoruz” diyen Atatürk bu konuda yine şu anlamlı sözleri söyler: “Kültür derken tarihî ve millî karakterimize uygun bir kültür kastediyorum. Çünkü millî dehamızın, yaratıcılığımızın tam gelişmesi ancak böyle bir kültürle temin olunabilir. Kültür fikrî zeminle mütenasiptir. O zemin milletin karakteridir.”

Konuyu Özetleyerek Yazıya Başlama:

“Dil öğretiminde, uzmanlarca çeşitli ilkeler ve yöntemler üzerinde durulur. “Kolaydan zora”, “motivasyonu sağlama”, “etkileşme” ilkeleri bunlardandır. Yine dil öğretiminde “*bir duygu veya düşüncenin, hareket, mimik, jest ve sözle anlatılması olan*” “dramatizasyon yöntemi” de uygulanmaktadır. Biz de bu gerçeklerden esinlenerek dil öğretiminde yararlı olacağı düşüncesiyle dilin canlılığı üzerinde durduk.” (*Dilin Canlılığı, M. Sarı*)

Soru ile Yazıya Başlama:

“- Okumayı sever misiniz?

Böyle sual olur mu? Elbette seversiniz; sevmeseydiniz bu gazeteyi almaz, bu satırları da okumazdınız. Her kim olursa olsun bir muharririn hitap ettiği kimseler muhakkak okumayı seven kimselerdir. Ama kimisi çok kimisi az okur.” (*Kitaba Hürmet, Nurullah Ataç*)

Güncel Bir Olayla Yazıya Başlama:

“Son yıllarda, iş yeri adlarındaki yabancılaşma pek çok kişinin dikkatini ve tepkisini çekiyordu. Toplum olarak Türkçeye karşı kayıtsızlığımız, iş adamlarımızı ve esnafımızı da etkilemişti. Marka adı olmamasına rağmen iş yerlerinde yabancı kaynaklı kelime kullanımı giderek yaygınlaşıyordu. İş yerlerine Türkçe ad vermek dururken yabancı kaynaklı adlar verilmesi; caddelerimizin, sokaklarımızın görüntülerini de yabancılaştırmıştı. Caddede yürürken mağaza adlarına bakan kişi; Türkiye’de mi, yabancı bir ülkede mi olduğunu anlayamıyor. Birkaç yıl önce Türk Dil Kurumu, bir caddedeki iş yeri tabelâlarının fotoğrafını afiş yapmıştı. Afişte tek bir cümle vardı: *Burası Türkiye mi?* Gerçekten de Türkiye’de mi yaşıyorduk?” (Adana’nın Şalgamı Nasıl ‘Shalgam’ Oldu ?, (*Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN*)

Alıntı ile Yazıya Başlama:

“Aslanın vücudu, yediği hayvanlardan mürekkeptir”. Valery'nin, şairin, kendinden önce gelen şairlerle ilgisini anlatan bir sözü. Fakat bu söz, şiir dışı alanlarda da geçerli. Hele devletler arasındaki tek prensip bu, fiilen.

Aslanın vücudu böyle. Ama ruhu? İşte o, tam kendine ahsustur. (*Aslan Sütü, Sezai Karakoç*)

TÜRK DİLİ BAHAR DÖNEMİ / 2022

ÖZET

KOMPOZİSYONDA GİRİŞ, GELİŞME ve SONUÇ

Bir yazının; *giriş*, *gelişme* ve *sonuç* olmak üzere üç ana bölümü vardır. Yazının bütün bölümleri önemlidir. İyi bir başlangıç, okuyanların dikkatini çekerek, yazıyı takip etme isteği uyandırır; bu yüzden giriş bölümü önemlidir. Yazıya doğrudan doğruya, konunun tanıtımı, tarifi ya da tasvir, hikâye yahut fıkra ile başlanabilir. Dikkat çekmek ve ilgi uyandırmak için veciz bir sözle başlamak da mümkündür. Doğrudan okuyucuya seslenebilmek için soru ile yazıya girilebilir. Bir terimin açıklanması, araştırma yazıları ve konunun genişçe işlendiği yazılarda, düşüncelerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için, bir önsöze ihtiyaç vardır. Gelişme bölümü yazının gövdesini oluşturur; büyüyen, genişleyen kısımdır. Yardımcı fikirler burada açılarak işlenir; örnekler, atasözü, vecize ve başkalarının görüşleri yardımıyla ana fikir genişletilir.

Sonuç bölümünde, konuyla ilgili olarak söylenmesi gerekenler tamamlanmalıdır. Kısa yazılarda, işlenen fikri içine alan kısa bir cümle sonuç yerine geçebilir. Uzun yazılarda ise yazının başından beri üzerinde durulan fikirler, son paragrafta özetlenir.

PARAGRAF TÜRLERİ

Kompozisyonun yukarıda kısaca anlattığımız her bölümü paragraf halinde yazılır. Bu anlamda paragraf türlerini bilmek oldukça önemlidir. Şimdi aşağıya değişik paragraf türlerini örnekleri ile birlikte alıyoruz:

Olay Paragrafı: Yazıda geçen olay veya olayların anlatıldığı paragraflardır.

Düşünce Paragrafı: Bir fikrin çeşitli yönlerinin tartışılarak anlatıldığı paragraftır.

Tasvir Paragrafı: Yazıda olayla ilgili kişi veya mekânların en ince ayrıntılarına kadar anlatıldığı paragraflardır. Yazıda yapılan tasvirleri işlediği konulara göre; olay tasviri, eşya tasviri, hayvan tasviri, manzara tasviri, insan tasviri olmak üzere beşe ayırabiliriz.

KOMPOZİSYONDA YAZIYA BAŞLAMA ŞEKİLLERİ

1. Tanımla Veya Açıklama İle Yazıya Başlama
2. Tarihi Olayla Yazıya Başlama
3. Bir Tasvirle Yazıya Başlama
4. Atasözü, Vecize Ve Deyimle Yazıya Başlama
5. Konuyu Özetleyerek Yazıya Başlama
6. Soru İle Yazıya Başlama
7. Güncel Bir Olayla Yazıya Başlama
8. Alıntı Yazı İle Yazıya Başlama